

RAVZE-İ MUTAHERE'DEKİ VAKIF KUR'AN-I KERİM'LERDEN YIPRANMIŞ OLANLARIN ONARIMI İÇİN YAPILAN GİRİŞİMLER

İBRAHİM ATEŞ

Bilindiği gibi, vakfiyelerde yapılması öngörülen hayrî ve dinî hizmetlerden biri de, Kur'an-ı Kerim okutulması ve hatm ettirilmesidir. Hattâ Kur'an-ı Kerim okutulmasının, şart edilen hayrî ve dinî hizmetlerin en önemlisi ve başta geleni olduğunu söylemek mümkündür. Cami, Mescid, Medrese, Mektep, Tekke, Zaviye, Türbe, İmarethâne gibi, ibadethâne ve Hayrat binalarında, belirli zamanlarda ve belirli miktarda Kur'an-ı Kerim okutulmasına ilişkin şartlar, çoğu vakfiyelerde görülmektedir. Namaz vakitlerinden önce veya sonra, bir veya birden çok kişiler tarafından, belirli surelerin okunması öngörülmüş olduğu gibi, ba'zı vakfiyelerde hatim okunması da öngörülmüştür. Nasıl ve ne zaman okutulacağı, okuyanlara ne kadar ücret ödeneceği, Kur'an-ı Kerim'i okurken uymak zorunda oldukları âdab ve okuyucularda aranacak özellikler hakkında, her vakfın kendine has şart ve kayıtları bulunmaktadır. Bu arada, gerek şart edilen şekilde Kur'an-ı Kerim'in ilgililerce okunmasını sağlamak, gerekse diğer müslümanlarca okunması için Kur'an-ı Kerim'ler ve cüz'ler vakf edilmiştir. Resûlullah'ın Makamının bulunduğu Mescid-i Nebvî başta olmak üzere, bir çok Câmî ve Mescidlere, değişik tarihlerde yazılan ve hat, cilt, tezhib gibi, güzel san'atlar açısından büyük değeri olan bir çok nâddide Kur'an-ı Kerim vakfedilmiştir. Sanat ve eb'ad açısından değişik tür ve değerlerde olan söz konusu vakıf Kur'an-ı Kerim'ler, daha ziyade İstanbul, Kahire, Şam, Bağdat ve Kudüs gibi büyük şehirlerdeki meşhur ve selâtin câmilerinin

de bulundurulmuş olmakla beraber, her il ve ilçedeki bir çok câmilerde, Vakıf Kur'an-ı Kerim'leri görmek mümkündür. Ama bunların hepsinin ötesinde, bütün İslâm dünyasındaki meşhur hattatlar tarafından çeşitli tarihlerde yazılmış olan hat, tezhib, cilt ve eb'ad açısından paha biçilemeyecek bir çok nadide Kur'an-ı Kerim'lerin bakım, onarım ve cilt işleri Evkaf Nezâreti (Vakıflar Bakanlığı) tarafından yürütülmüştür. Zamanın meşhur mücellit, hattat ve müzehhipleri, belirli ücretlerle bu işte istihdam edilmişlerdir. Özellikle Ravza-i MutaHERE'de bulunduran Kur'an-ı Kerim'lerin cilt ve bakımına daha fazla itina gösterilmiştir. Bu hususla ilgili olarak yaptığımız araştırma sonucu elde edilen belgeler değerlendirilerek, aşağıda sunulmuştur⁽¹⁾. Şunu hemen belirtmek gerekir ki, İslâm dünyasında yüz yıllardır Kur'an-ı Kerim'in, güzel yazı türleri ile yazılmasına, tezhib ve tezyinine gösterilen dikkat ve itina, dünyada hiç bir kitap için gösterilmemiştir. Bugün dünyanın bir çok kütüphane, müze ve arşivlerinde yer alan binlerce yazma Kur'an-ı Kerim'ler, hat, tezhib ve cilt açısından akıllara durgunluk verecek nitelikte incelik ve zarâfete sahibdirler. Öyle ki, bunlardan bir tanesinin bile, yazım ve tezhibine, bir insan ömrü yetmeyecek kadar büyük bir emek mahsulü olarak yazılan bu Kur'an-ı Kerim'ler, günümüzdeki

(1) İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü arşivinin tarama ve tasnifi sırasında tesbit edilen belgeler olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde dolapda 18 no'lu kutuda muhafaza altına alınan 14 adet belgedir.

bir çok sanat tarihçilerini ve sanatkârları derince düşündürecek ve parmak ısırtıracak niteliktedir. İran'lı, Pakistan'lı, Mısır'lı, Irak'lı bir çok hattatların yazdıkları fevkalâde güzel Kur'an-ı Kerim'ler olmakla beraber, Türk hattatlar tarafından yazılıp, tezhib edilen Kur'an-ı Kerim'ler, diğer hattatların yazdıkları ile kıyaslanamayacak nefâset ve zarâfettir. Bu gerçek, öteden beri söylenegelen şu sözle dile getirilmiştir: "*Kur'an-ı Kerim, Mekke ve Medine'de nâzil olmuş, Mısır'da okunmuş ve İstanbul'da yazılmıştır.*"

Ravza-i Mutahtare'nin, müslümanların gönlündeki yerinin büyüklüğü ve Mescid-i Nebi'nin kudsiyetindendir ki, bütün İslâm dünyasında yazılan Kur'an-ı Kerim'lerin hat, cilt ve tezhib yönünden en güzel, en büyük ve en değerli olanlarının Medine-i Münevvere'ye gönderilmiş olduğu yapılan incelemelerden anlaşılmaktadır. Gerek Hac mevsimlerinde, gerekse diğer vakitlerde Medine-i Münevvere'ye ziyarette gelen müslümanlar çok olduğu için, söz konusu Kur'an-ı Kerim'lerin devamlı olarak okunmak suretiyle, sık sık yıpranmaya maruz kalacağı tabiidir. Yıpranan Kur'an-ı Kerim ve diğer kitaplar, görevli memurlarca anında tesbit edilecek Evkaf-ı Hümâyün Nezâretince ta'yin edilmiş olan mücellit ve hattatlar tarafından itinalı bir şekilde onarılmıştır. Bu hususta Harem-i Şerif-i Nebi Müdürlüğü ile Evkaf Nezâreti arasında yazışmalar olmuş, mücellit ve hattat ta'yini için isteklerde bulunulmuştur. Hatta zaman zaman yıpranan Kur'an-ı Kerim'lerin müfredatlarını belirten listeler tanzim edilerek nezârete bildirilmiştir. Bu münasebetle yapılmış olan yazışmalardan elde etmiş olduğumuz bilgiler çerçevesinde, günümüze kadar çeşitli hayri ve sosyal hizmetler sunagelen Vakıflar İdaresinin, Medine-i Münevvere'deki Vakıf Kur'an-ı Kerim'lerin bakım ve onarım hizmetlerini gün ışığına çıkarmaya çalışacağız. Bu arada onarıma muhtaç olduğu bildirilen Kur'an-ı Kerim'lerin, hat ve san'at özelliklerini de belirtmeye itina göstereceğiz.

1324 Rumi (1908 M.) tarihinde, hazine-i celile-i hazret-i nebevi'nin hesap işleriyle, Ravze-i Mutahtare'deki Kur'an-ı Kerim, Delâil-i Hayrât ve benzeri kitapların sayım ve incelemesini yapmak üzere üç kişiden oluşan bir hey'et görevlendirilmiştir. Bu Hey'etin, Şükrü oğlu Muammer, Mustafa oğlu Mehmed Ali ve Hilmi adındaki üç kişiden ibâret olduğu, bu kişilerin Evkaf-ı Hümâyün Nezâreti'ne sundukları müşterek imzalı yazının altındaki mühürlerinden anlaşılmaktadır. Harem-i Şerif-i Nebi Hazinesinin hesap işlerini incelemek ve Ravze-i Mutahtare'deki Kur'an-ı Kerim'lerle diğer kitapların sayım ve kontrolünü yapmakla görevlendirilen bu Hey'et, yaptıkları

sayım ve kontrolde, ba'zı Kur'an-ı Kerim ve kitapların onarıma muhtaç olduklarını tesbit ederek, onarımı cihetine gidilmesi için, aşağıdaki yazıları ile (Belge 1) Evkaf-ı Hümâyün Nezâreti'ne ma'ruzatda bulunmuşlardır:

"*Evkaf-ı Hümâyün Nezâret-i Celilesi Vekâlet Cânib-i Alisine.*

Devletlu efendim hazretleri,

Matla'i Envâr-ı Cenâb-ı Kibriyâ ve Menba-ı Esrâr-ı Hüdâ olan hücre-i muattara ve Ravze-i Mutahtare-i hazret-i seyyidi'l-enbiyâ aleyhi ekme'lü't-tahâyâ'da mahfuz mahfaza-i tâ'zim olan ve müteaddit dolaplar derununda mevcut bulunan masâhifi şerife ve delâil-i hayrât ve daha sair kütüb-ü nâdirenin, bâ irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhi mevdusu uhde-i âcizânemiz bulunan vezâif cümlesinden olmak üzere bu kere defâtir-i mahsusalılarıyla tatbikat ve tetkikatı icra ve müceddeden sebt-i defter olunduğu sırada mezkur masârif-i şerife ve kütüb-i nefise meyânında ve emsâli nâdir bulunur ve belki hiç bulunmaz ve meşâhir-i hattâtın tarafından yazılmış bir çok kelâm-ı kadim mevcut olup, işbu masâhifi şerifenin gerek yazıları ve gerek tezhibat ve tezyinâtı ve gerekse kaplarında görünen menkuşat ve masnu'âtı hakikaten adimü'l-emsâl ve âlül-âl bir derecede olduğu görülmüş ise de, ne çare ki bunlardan ba'zılarının mürur-u zamanla ekser mahallerinin yazmaları bozulmuş ve kâğıtları âdetâ ele alınamayacak bir derecede fersudeleşmiş ve alel-husus bundan evvel guyâ ta'mir ediliyor zannıyla satır aralarına o nefis kapların üzerine çirîş kâğıt ve meşin parçaları yapıştırılarak bir surette tahribine çalışılmış idüğü müşâhede edilmiş ve böyle yüzbinlerce liralar değer o kıymetdâr ve enfes âsâr olan teberrükât-ı mukaddesinin şu hale getirilmesi ve böylece terk edilmesi herhalde gayri câiz bulunmuş ve belde-i tâhirede hututu âliye-i mezbureyi nakilde değil, belki oldukça yazı yazacak bir hattât bulunmadığı gibi, bunların teclidât ve tezhibâtı meşruhasın tatbika kâfi mahâreti hâiz mükemmel bir mücellit dahi gayri mevcut idüğünden ma'ruz zikr emsâl-i nâdire ve nefisenin derece-i nefâset ve san'atlarına ve harab olan ciltlerinin ve yırtılmış ve kopmuş mahallerinin ta'miri ve silinmiş veya bozulmuş yerlerinin yazılması zmnunda müsta'id bir hattât ile bir de mücellitin vâridât-ı mahalliyeden münasib miktar maaşla ve muvakkat suretiyle bâ ta'yin ve bu cânib-i âliye ta'yin ve izamları esbâbının istikmâli hususuna müsâ'ade-i âliyye-i cenâb-ı nezâret-penâhileri şâyân buyurulmak bâbında emru-fermân hazret-i menlehü'l-emrindir fi 26 Mart 324"

*Hazine-i Celile-i Hazret-i Nebi
Ümur-u Hisâbiyesine Me'mur
Mühür (Muammer İbn-i Şükrü*

*Hazine-i Celile-i Hazret-i Nebevi
Umur-u Hisâbiyesine Me'mur
Mühür (Muammer Ali İbn-i Mustafa)*

*Hazine-i Celile-i Hazret-i Nebevi
Umur-u Hisâbiyesine Me'mur
Mühür (Hilmi)*

Orjinali ve okunuşu sunulan bu yazının tetkikinden anlaşılacağı üzere;

1. Yazının altındaki tarih 8 Mart 1908 Milâdi tarihine tekabül etmektedir. Bu tarihe göre, üç kişiden oluşan bu Hey'etin, Sultan Abdulhamit'in iradesiyle oluşturulup gönderildiği,

2. Hey'etin, Harem-i Şerif-i Nebevi Hazine-si'nin hesap işlerinin tetkik görevinin yanında, Ravze-i MutaHERE'deki Kur'an-ı Kerim ve diğer değerli kitapların özel defterleriyle karşılaştırılarak, sayım ve kontrolünü yapmakla da görevlendirilmiş olduğu,

3. İslâm dünyasının meşhur hattatlarınca çeşitli tarihlerde yazılıp, ileri gelen müzehhiblerce tezhib edilen ve eşsiz cilt san'atı ile ciltlenerek Ravze-i MutaHERE'deki özel dolaplarda korunmakta olup, Mescid-i Nebevi'ye gelen müslümanların hizmetine sunulan nâdide Kur'an-ı Kerim, Delâil-i Hayrat ve benzeri değerli kitapların Ravze-i MutaHERE'de bulunduğu,

4. Yazı, tezhib, tezyin ve cilt yönünden gerçekten fevkalâde ve eşi bulunmayacak nitelikte olan bu kutsal teberrikâtın bir kısmının zaman aşımı ile yazı, cilt ve tezhib bakımından onarıma muhtaç olduğu,

5. Bu nefis eserlerden bir kısmının, daha önce yeteneksiz kişilerce onarımı cihetine gidilerek, ta'mir yerine tahrib edilmiş olduğu,

6. O tarihte Medine-i Münevvere'de, bu enfes eserleri onarabilecek liyakat ve maharette bir mücellit ile hattatın bulunmadığından, söz konusu kitapların onarımı için, Evkaf Nezâretince geçici olarak İstanbul'dan bir mücellit ile bir hattatın, ücretleri mahalli gelirlerden karşılanmak üzere ta'yin edilerek, Medine-i Münevvere'ye gönderilmelerinin gerektiği,

7. Söz konusu kitapların bu vaziyette metruk halde bırakılmasının kesinlikle caiz ve uygun olmayacağı, gayet güzel bir şekilde ve zamanın yazışma usulüne göre fevkalâde edebi ifâdelerle Evkaf Nezâreti'ne bildirilmiştir.

Evkaf Nezâreti'nce incelenip, değerlendirilen bu istek üzerine, gereği yapılması için yazıda sözü edilen kâtiplerin ne kadar olduğunun ve onarım için görevlendirilecek mücellit ile hattatın, Medine-i Münevvere'de yaklaşık olarak ne kadar bir süre kalacaklarının belirtilmesi hususunda, Medine-i Münevvere'ye bir yazı yazılması için, gelen ya-

zının arkasına aşağıdaki meşruhat verilerek, nezâretin evrak yazışma bölümüne havale edilmiştir. Söz konusu bu yazının zahriyesinde (Belge 2) şu meşruhat yazılıdır:

"Hücre-i mu'attara ve Ravze-i MutaHERE-i seyyidi'l-mürselin'de mahfaza-i ta'zim olan masâhif-i şerife ve kütüb-i nefise-i sâirenin, ta'mir ve termimi zımında bir mücellit ve bir de hattâtın muvakkaten medine-i münevvere'ye gönderilmesi hakkında hazine-i celile-i nebevi hisâbâtının tetkikine me'mur Heyet tarafından gönderilen 26 Mart 324 tarihli işbu arıza münderecâtına nazaran icab ve iktizâsı ba'dehu ifâ kılınmak üzere evvel emirde hücre-i mu'attara ve ravze-i mutahhere-i cenâb-ı risâlet-penâhide mahfaza-i ta'zim olup, muhtacı ta'mir bulunan masâhif-i şerife ve kütüb-i sâire, kaç adetden ibaret olduğunun der-sââdetden i'zam olunacak bir mücellit ile bir de hattâtın medine-i tâhirede müddet-i hizmetleri velev tahmini olsun ne kadar imtidâd edebileceğinin ve i'zâhât-ı muktaziye-i sâirenin bil-etraf cânib-i hazineye inbâsı hususunun cevaben hey'et-i mezkûre cânibine tahrirat-ı âliyye tastiri ve bâ'demâ bu misûllu iş'ârât vuku'unda istizâh-ı keyfiyete hâcet bırakılmayacak surette tafsîlât i'tası lüzumunun yazılacak berâta derc ve ilavesi zımında işbu arıza, mektubi evrak idaresine tevdi' kılındı. fi 5/Cemâziye'l-evvel/326 - 22/Mayıs/324"

Mühür(Ahmet ibn-i Fuat)

Mühür(Masârifat-ı Evkaf-ı Hümayun)

Bu meşruhatın incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, Medine-i Münevvere'deki hey'ete cevabi bir yazı yazılarak, onarılması gereken Kur'an-ı Kerim'lerle diğer kitapların miktarı ile gönderilmesi istenilen mücellit ve hattatın Medine-i Münevvere'de tahmini olarak ne kadar kalacaklarının ve diğer yapılması icab eden hususların etrafıca Evkaf Nezâreti'ne bildirilmesi istenmektedir. Bunun üzerine istenilen mahiyette cevabi bir yazı yazılmış olmalıdır ki, istenilen hususları açıklar nitelikte olan, 4 Şaban 1326 H. (19 Ağustos 1908 M.) tarihli yazı, Medine-i Münevvere'deki Heyet tarafından Evkaf-ı Hümayun Nezâretine gönderilmiştir. Nezâretin istemiş olduğu bilgileri içeren bu yazının (belge 3) metni şöyledir:

"Evkaf-ı Hümayun Nezâret-i Celilesi cânib-i âlisine.

Devletlu Efendim Hazretleri, Hücre-i Muattara ve ravze-i mutahhere-i Hazret-i seyyidi'l-mürselin'de mahfuz mahfaza-i ta'zim olan masâhif-i şerife ve kütüb-i nefise-i sâirenin ta'mir ve termimi için bir mücellit ve bir de hattâtın muvakkaten Medine-i Münevvere'ye gönderilmesi hakkında mütecâsir-i takdimi olduğumuz, arıza-i müştereke-i âcizânemizi cevaben makam-ı sâmi-i nezâret-penâhilerinden şeref-tevârüd eden ve haziran 324 tarih

ve 44 numaralı emirname-i âlide evvel emirde muhtac-ı ta'mir idüğü beyan olunan masâhif-i şerife ve kütüb-i sâire kaç adetden ibâret olduğunun ve der-saâdetten izâm olunacak mücellit ile hattâtın medine-i tâhirede müddet-i hizmetleri tahminen ne kadar imtidâd edebileceğinin izâhât-ı muktaziye-i sâirenin bil-etraf arz ve inbâsı emr ve iş'âr buyrulmuş ve dört kısma tefrik ve ol-vechile tahrir ve tenmik edilen masâhif-i şerifenin üçüncü ve dördüncü kısımlarıyla sâir kütüb-ü mütenevvi'a-dan cem'an ikiyüzkırk üç adedinin 20 Temmuz 324 tarih ve 20 numrolu arıza-i mütekaddime-i çâkiranemizde arz edilmiş olan ve ravze-i mutahhere-i cenâb-ı risâlet-penâhiye ait bir hizmeti meal-iftihâr ifâya cidden arzusu olduğunu beyan eden mücellit hacı ma'sum nemnegâni efendi ma'rifetiyle buraca teclid ve ta'mir ettirilmeleri mümkün olup, ancak birinci ve ikinci kısım i'tibar edilen ve bi-hakkın enfes-i âsârdan oldukları şüphesiz bulunan masâhif-i şerifeden marbuten takdim kılınan defterde muharrer olduğu üzere, yüzotuz üç cildin ya dersaâdetden mücellid ve hattât izâmı ile belde-i tâhirede ta'mir ve islâh edilmeleri veyahut masâhif-i şerife-i mezkurenin bir sanduk derununa vaz' ile nezâret-i celile-i âsafânelerine gönderilerek hazinece ba'det-tâ'mir bu cânib-i âliye gönderilmesi şıklarından birinin ihtiyâr buyrulması lâbüd görülmüş ve bunun için der-saâdetden mücellid ve hattât gönderilmek ciheti rehin-i tasvib buyrulduğu takdirde ne kadar müddetle mezkur kelâm-ı kadimlerin ta'mir ve islahları mümkün olacağı marbuten takdim olunan defterin mutâla'ası ile der-saâdetce erbâbı tarafından takdir edileceği derkâr bulunmuş ve Ravze-i Mutahherenin her gün ve her saat kıraet olunmakta olan üçüncü dördüncü kısım masâhif-i şerife, geceli gündüzlü kâriin elinde olması ve dâimi surette ta'mir ve islâha muhtaç bulunması hasebiyle işbu masâhif-i şerife ile kütüb-i sâirenin, mücellid-i mumâileyh ma'rifetiyle belde-i tâhirece lüzum görüldükçe teclid ve bozulmuş veya bâ'demâ bozulacak hututunun da ravze-i mutahherenin hâfız-ı kütüb-i sâisi hattât Hilmiefendi ma'rifetiyle islâh olunmak ve bu suretle istihdam olunmaları muktazi bulunan mumâileyhimâdan mücellid hacı Ma'sum Nemnegâni Efendiye bir refikî ile beraber zaten bu hizmeti meal-iftihar meccânen olsa bile ifâya tâlip ve râgıp olduğu için tavzifen şehri yüz ve ravze-i mutahhare hafız-ı kütüb-i sâisi Hilmi Efendiye de altmış kuruş tahsis edilmek üzere icâbının ifâ ve emr ve inbâ buyrulması münasib mutâlaâ kılınmış olmağla olbapda emr-u fermân hazret-i men-lehül-emrindir. 4 Şaban 326 ve (18 Ağustos 324)

Hazine-i Celile-i Hazret-i Nebevi
Tetkiki Hisabatına Me'mur
Mühür(Muammer İbn-i Şükrü)

Hazine-i Celile-i Hazret-i Nebevi
Tetkiki Hisabatına Me'mur
Mühür(Muhammed Ali İbn-i Mustafa)

Hazine-i Celile-i Hazret-i Nebevi
Tetkiki Hisabatına Me'mur
Mühür(Hilmi)

Hazine-i Nebevi'nin hesap işlerini tetkik etmek üzere Medine-i Münevvere'de bulunan Hey'et tarafından Evkaf Nezâretine (2) sunulan ve yukarıda orijinali ile okunuşu arz edilen 4/Şaban/1326 H. (19 Ağustos 1908 M.) tarihli yazının incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, söz konusu Kuran-ı Kerim ve kitaplar hakkında Evkaf Nezâreti'ne aşağıdaki bilgiler verilmiştir:

1. Bu yazıdaki bilgilerin, daha önce söz konusu Hey'et tarafından Evkaf Nezâretine sunulmuş olan müşterek dilekçeye istinaden. Nezâretin konu hakkında bilgi istemesi üzerine verildiği,

2. İlgî emir üzerine ravze-i mutahheredeki Kur'an-ı Kerim'lerle diğer kitapların gözden geçirilerek, hatt, cilt, tezhib ve san'at açısından önem itibariyle dört gruba ayrıldığı,

3. Bunlardan üçüncü ve dördüncü gruba oluşturan toplam ikiyüzkırk üç adet Kur'an-ı Kerim ve kitabın, 20/Temmuz/324 Rumi (20 Temmuz 1908 M.) tarih ve 20 sayılı dilekçede Evkaf Nezâretine arz edilmiş olan ve ravze-i mutahhere'ye ait bir hizmeti iftiharla yapacağını belirten mücellit Hacı Masum Nebnegâni Efendi tarafından, Medine-i Münevvere'de onarılıp ciltlenmesinin mümkün olacağı,

4. Birinci ve ikinci gruba giren nefis ve nâdide Kur'an-ı Kerim'lerin, bu yazıya ek olarak gönderilen müfredat defterinde belirtildiği üzere, yüzotuz üç adet olup, bunların ya İstanbul'dan mücellit ve hattât göndermek suretiyle Medine-i Münevvere'de onarılması, ya da söz konusu Kur'an-ı Kerim'lerin bir sandık içine konularak İstanbul'a gönderilip, hazinece onarıldıktan sonra, Medine-i Münevvere'ye iade edilmesi şıklarından Evkaf Nezâreti'nce uygun görülenin ifâsı,

5. Birinci şık uygun görülerek, İstanbul'dan mücellit ve hattât gönderilmesi halinde, bunların Medine'de ne kadar bir süre kalacaklarının, yazıya ek olarak gönderilen müfredat defterinin Evkaf Nezâreti'nce ilgililere incelettirilmesi sonucu, takdir buyurulması,

6. Üçüncü ve dördüncü gruba giren Kur'an-ı Kerim'lerle diğer kitapların, ravze-i mutahherede her gün, her saat okuyucuların ellerinde olması sebebiyle sık sık bakım ve onarıma muhtaç olacaklarından, bunların ihtiyaç duyuldukça onarıl-

(2) Nezâret: Luğatte bakmak demektir. İstihdam ise gözetmek, murâkabe etmek manasındır. Evkaf kelimesi ise vakfın çoğulu olup, Vakıflar demektir. Evkaf Nezâreti de, Vakıflar Bakanlığı demektir.

maları için sözü geçen mücellit Hacı Mâ'sum Nemnegânî'ye ayda yüz kuruş ve ravze-i mutahheredeki ikinci kütüphane me'muru olan hattât Hilmi Efendi'ye de ayda altmış kuruş maaş tahsis edilerek, sürekli olarak çalıştırılmaları hususunda gereğinin yapılması için emir buyrulması ifâde edilmektedir.

Bu yazının, Evkaf Nezâreti'nin ilgililerince, bir adet yazıdan ibaret olan evveliyatı ile birleştirilerek, 13/Eylül/324 Rumi (13 Eylül 1908 Milâdi) tarih ve 923 numara ile masârifât idaresine havale edilmiş olduğu, zahriyesinin üst kenarındaki kayıt ve sevk işlemlerinin incelenmesinden anlaşılmaktadır. Masârifât İdaresi, söz konusu bu yazının arkasında, yazıda sözü edilen hususları tekrar mahiyetinde belirterek yazılan ve 17 satırdan oluşan der-kenârında, Medine-i Münnevver'e bir mücellit ile bir hattât göndermektense, sözü edilen birinci ve ikinci gruba ayrılan kitapların, oraca iki sağlam sandığın içine konularak İstanbul'a gelecek müjdecilere veya başka bir emin vasıtaya tevdi edilerek gönderilmesini ve bu gibi Kur'an-ı Kerim'ler için hazineye istihdam edilen hattât ve mücellide veyahut yine hazinenin nezâreti altında daha mükemmel bir hattât ile bir mücellide maktu'an ihâle ve ta'mir ettirilerek Medine-i Münnevver'e iade edilmesinin daha uygun olacağını düşünmüştür. Bu kanaatla, konunun Vakıflar İdare Meclisi'nce incelenerek karar altına alınması için, söz konusu yazı ile ekindeki defterin, 29/Şevval/1326 H., 11/Teşrinî Sâni/1324 Rumi (11 Kasım 1908 M.) tarihinde Vakıflar İdare Meclisi'ne sevk edildiği ifâde edilmektedir. Bu derkenârın sonunda biri büyük, diğeri küçük olmak üzere, iki mühür bulunmaktadır.

Evkaf-ı Hümâyûn Nezâreti İdare Meclisi'nin, söz konusu bu der-kenârın alt kısmında yer alan ve ikibuçuk satırdan ibaret olan 4/Zilhicce/1326 H., 15 Kanunu Evvel/1324 Rumi (15 Aralık 1908 M.) tarihli kanaat belirten yazısında ise:

"Masârifât İdaresince yazılmış olan der-kenardan anlaşıldığına göre, sözü geçen Kur'an-ı Kerim'lerin İstanbul'a getirilmesinin maslahata uygun olamayacağı gibi, yolda daha fazla yıpranması muhtemel olduğundan mahallince belirtildiği gibi sonra gereği düşünülme üzere İstanbul'dan bir hattât ile bir mücellidin kaç kuruşla gidebileceğinin tahkiki ile, neticesinin derhal İdare Meclisi'ne bildirilmesi zımında, keyfiyetin Masârifât İdaresi'ne tevdi'i görüşüne varıldığı belirtilmektedir."

Bundan sonra Evkaf Nezâreti'nin Masârifât İdaresiyle, Evkaf-ı Hümâyûn İdare Meclisi arasında konu ile ilgili olarak, karşılıklı dört def'a yapılan yazışma sonunda:

1. Hattât İsmail Efendinin ücretli olarak hattâtlık göreviyle Medine-i Münnevver'e gönderilmesinin uygun görüldüğü,

2. Mücellit olarak gönderilecek kişinin tesbit edilmesi için, Mücellitler Kethüdâsı Hacı Ahmed Efendi ile, kırkbeş yıl Vakıflar İdare Meclisinde mücellitlik hizmeti yapan mücellit Kadri Efendi arasında müsabaka imtihanı yapılmasının kararlaştırıldığı,

3. Ancak mücellitler kethüdâsı Hacı Ahmed, önce kendisine gösterilen bu teveccühe teşekkür ettiğini, fakat bir teşvik sâikasıyla ilgili Me'murlar tarafından müsabaka imtihanına çağırılmasını kendisine hakaret telâkki ederek, bu işe talip olmayıp, sarfı nazar ettiğini, Bakanlık Makamına sunduğu 22/Temmuz/1325 Rumi (22 Temmuz 1907 M.) tarihli ve mühürlü dilekçesi (belge 4) ile ifâde etmiştir. Aynı dilekçesinde kendisinin daha önce söz konusu Kur'an-ı Kerim'leri gördüğü için, işin önemini pekiyi bildiğini, bu itibarla işe talip olanlardan Kadri Efendi'nin söz konusu Kur'an-ı Kerim'leri ciltlemeye yeteneği olmadığını, ancak Çarşıkapısında mücellit Mehmet Efendi'nin bu konuda yetenekli olduğunu belirterek onu önermiştir.

Konu üzerinde yapılan araştırmada, mücellit Kadri Efendi'nin, söz konusu Kur'an-ı Kerim'leri ciltlemek üzere gönderilecek mücellitliğe talip olduğu hususunda iki adet dilekçesi tesbit edilmiştir. 25/Rebiü'l-ewvel/1327 H., 2/Mayıs/1325 Rumi (2 Mayıs 1909 M.) tarihli birinci dilekçesinde, (belge 5) kırkbeş seneyi aşkın bir süreden beri mücellitlikle iştigal ettiğini ve o tarihte Vakıflar'da mücellit olarak çalıştığını, sanatındaki mehâretinin bütün cilt esnafınca bilindiğini, gerektiğinde imtihana hâzır olduğunu ve mübarek yerde (Medine'de) mücâvereten kalmak arzusunda olduğunu beyanla, söz konusu Kur'an-ı Kerim'lerin onarılması için kendisinin görevlendirilmesini talep ettiğini ifâde etmiştir. Adı geçen 25/Temmuz/1325 Rumi, 25/Temmuz/1909 Milâdi tarihli ikinci dilekçesinde ise, (belge 6) söz konusu mücellitlik için kendisiyle birlikte imtihana çağırılan mücellitler kethüdâsı Hacı Ahmed Efendi'nin, yeteneği olmadığı için teklif edilen imtihandan kaçıp, yerine mücellid Mehmed Efendi'yi önermesinden ve kendisinin yeteneksizliğinden bahsetmesinin, sırf şahsi garezden kaynaklanmış olduğundan bahisle, sözü edilen mücellit Mehmed Efendi'nin, daha önce üstlendiği bir görevi zamanında ifâ etmediğini, kendisinin ise bizzat mücellitler kethüdâsı Hacı Ahmed Efendi tarafından onaylanan mazbatada (belge 7) yetenekli olduğu tüm cilt esnafınca tasdik edilmiş olduğunu ifâde etmiştir.

Bilahere Evkaf Encümeninin kararı üzerine,

mücellit Mehmed Efendi ile, mücellit Kadri Efendi arasında, Vakıflar İnşaat ve Ta'mirât İdaresince oluşturulan bir Hey'et-i Fenniye (San'at Komisyonu) mâ'rifetiyle imtihan yapılarak, imtihan sonrası İnşaat ve Ta'mirât Müdürlüğünce hazırlanan rapor, 19/Ağustos/1325 Rumi (19 Ağustos 1909 M.) tarihinde Vakıflar Encümenine sunulmuştur⁽³⁾. Yapılan bu imtihanın inceliği ile, o tarihte konu ile ilgilenen vakıf görevlilerinin ravze-i mutahheredeki Kur'an-ı Kerim'lerle diğer değerli kitapların bakım ve korunmasına ne denli i'tinâ gösterdiklerine ışık tutmak amacıyla, imtihanı yapıtırılan nümunelerle imtihan sonrası tanzim edilen tutanağın orjinallerini aynen sunmakta yarar görüyorum.

Mücellitlik imtihanına katılan adı geçen mücellitlerin her birine Kur'an-ı Kerim'den birer yaprak verilerek, bu yaprakların, özel olarak hazırlanmış olan tezhibli çerçevenin içine yerleştirilmesi istenmiştir. Söz konusu yapraklardan birine bir numara, diğerine de iki numara verilmiştir. Bir numara verilen yaprağın (belge 8) tezhibli tarafında, Rahmân Suresinin sonu ile Mülk Suresinin baş kısmı yer almaktadır. Tezhibsiz ikinci sahifesinde ise Rahmân Suresinin bir bölümü bulunmaktadır. İki numaralı yaprağın (belge 9) birinci sayfasının ilk yarısında Mülk Suresinin son kısmı, ortada sure başlığı ile besmelle, ikinci yarısında da Nebe' Suresinin baş kısmı bulunmaktadır. İkinci sayfasında ise yine Nebe' Suresinin devamı yer almaktadır.

Bir numaralı yaprağın birinci sayfasının alt kenarında bulunan: "Sahafılar çarşısında Bedesten sokağında 28 numarada mücellid Mehmed Efendi" şeklindeki nottan, bir numaralı yaprağın mücellid Mehmed Efendi'ye verilmiş olduğu, dolayısıyla iki numaralı yaprağın da diğer yarışmacı mücellit Kadri Efendi'ye verilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

İmtihan sonucu tanzim edilerek, Vakıflar Encümenine takdim edilen ve orijinal şekli ile okunuşu aşağıda sunulan tutanağın incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, imtihanı bir numaralı yaprağı onaran mücellit Mehmed Efendi kazanmıştır. Söz konusu tutanağın (belge 10) okunuşu şöyledir:

Nezâret-i Evkaf-ı Hümâyûn

İnşaat ve Ta'mirât Kalemi

Adet: 178

Harem-i Şerif-i Nebevi dahilindeki masâhif-i şerife ile kütüb-i mukaddese ve sâirenin ta'mir-i için Medine-i münevvere'ye i'zâm olunacak mücellidin, Hey'et-i Fenniye mâ'rifetiyle bil-imtihan isbâtı ehliyet eden erbâb-ı sanat 'dan intihâbı tahtı karâra alınmağla mâh-ı hâli-i rumînin birinci cum'a-ertesi günü berâyı imtihan mürâcaat eden

iki mücellide nümune verilerek, marbuten takdim kılınan birer sahife yaptırılmıştır. Bunlardan he i ikisi de nümunenin san'at nokta-i nazarından mâhiyet-i meheresine vâsıl olmaktan pek baid ise de, bir numrolu sayfa iki numrolu'ya nisbetle şâyân-ı tercih bulunduğundan, bir numrolu sayfayı i'mâl eden mücellidin kabulü münasib olup, esasen sanâyi-i nefise-i islâmiyenin bu şu'besi günden güne mahf olmağa yüz tutmuş olduğundan, bundan bir asır akdem yapılan kitâbe ve çiçekleri taklid etmek el-yevm adimül'imkândır. Bu husus kütüb-i mukaddeseden, kitâbeleri bozulmuş sayfaların tebdili ile, yerlerine takliden diğerlerini yapmak —bihakkın taklid edilemeyeceğine binâen— bunları ta'mirden ziyade tahrib demek olacağından, harem-i şerif-i nebevi dahilinde bulunan ve her biri bugünkü günde birer yâdigâr-ı kıymetdâr olmak üzere hıfz olunmağla, lâyıık ve sezâ olan masâhif ve delâili şerife ve kütüb-i mukaddeseyi kırâet için ahâliye verilmeyecek kilitli camlı dolaplarda açık olarak teşhir edilmesi ve suret-i dâimede kırâet içinde yine kadimi tarzında veya suret-i âherle yazılmış masâhif ve delâili şerife tedârik edilmesi suret-i kat'iyede iktizâ edeceği mutâla'a kılınmış olmağla mâ'ruzât-ı bendegânem nezd-i sâmilerince de tasvib buyrulduğu takdirde icrâyı icâbı menut ve mütevakkıf-ı re'yi âlileridir. Ol bapda emrû-fermân hazret-i men lehi'l-emrindir. 2 Ağustos 1325 İnşaat ve Ta'mirât Müdürü

Mimar

İmza

Herhangi bir açıklama yapmaya ihtiyaç olmayan, orijinal ve okunuşu yukarıda sunulan bu tutanağın arkasında, 4/Ağustos/1325 Rumi (4 Ağustos 1909 M.) tarihinde Kemal Bey isminde bir görevliye havale edildiğine dair meşruhat bulunmaktadır.

Evkaf Nâzırının, Haremeyn-i Şerifeyn muâmelâtı ile, Evkafını mahallinde teftiş etmek için, mahalline gitmek istediğini belirtmesi üzerine, söz konusu Kur'an-ı Kerim ve diğer kitaplar hakkında yapılacak işlemin, Nâzırın düşündüğü iş'ârına göre yapılacağı, hattât İsmail Efendi'nin de eskisi gibi İstanbul'da hizmete devam ettirilmesi uygun görülmüş olup, gereği yapılmak üzere yazı ve ekleri 7/Eylül/1325 Rumi (7 Eylül 1909 M.) tarihinde özel encümen başkanlığınca muhasebeye havale edilmiştir⁽⁴⁾. Alınan karar üzerine varılan bu sonuç, İstanbul'da Camilerde bulunan Kur'an-ı Kerim'leri onarmakla görevli,

(3) Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde dolapda mahfuz 18 no'lu kutuda muhafaza edilen evraklardan 12 no'lu evrakın birinci sayfasının birinci paragrafı.

(4) Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde dolapda muhafaza edilen 18 no'lu kutudaki 12 numaralı belgenin birinci sayfasının ikinci paragrafı.

Hakkı Bey'e bildirilmiş olup, yapılacak başka herhangi bir işlem olmadığından evrak 14/Teşrini Evvel/1325 Rumi (14 Ekim 1909 M.) tarihinde, Sadettin ismindeki bir görevli tarafından(5) hıfz edilmiştir.

Konu ile ilgili evrak üzerinde yapılan ciddi ve derin araştırmalara rağmen, Evkaf Nâzırının daha sonra Hicaza gidip gitmediği ve yapılan imtihanı başarı gösteren mücellit Mehmed Efendi'nin Medine-i Münevvere'ye gönderilip gönderilmediği hususunda, herhangi bir belge veya bilgiye rastlanılamamıştır. Ancak, konu üzerinde yapılan çalışma ve yazışmalar, az da olsa incelenecek olursa, Evkaf Nezâreti'nin ravze-i mutahheredeki Kur'an-ı Kerim'lerle diğer değerli kitapların bakım ve onarımına son derece i'tinâ göstermiş olduğu anlaşılabacaktır. Şöyle ki:

Söz konusu Kur'an-ı Kerim ve kitapların, cilt ve onarımı ile ilgili olarak görevlendirilecek hattât ve mücellidin seçimi için uzun boylu araştırma ve inceleme yapılıyor. O tarihte İstanbul'un en meşhur hattâtı ve hat sanatında üstad olan bir kişinin, hattât olarak görevlendirilmesi düşünülüyor. Diğer taraftan aynı amaçla o tarihte mücellitler kethüdâsı (cilt esnafı başkanı) ile Evkaf Nezâretinde kırkbeş yıl bilfiil ciltçilik hizmeti yapmış olan iki cilt üstadı arasında tereddüde düşülüp, hangisinin gönderilmesi, ravze-i mutahheredeki Kur'an-ı Kerim'ler için daha yararlı ve uygun olacağı konusunda karar vermek için bir musabaka imtihanı yapılması kararlaştırılıyor. Mücellitler kethüdâsı Hacı Ahmed'in bu göreve talip olmayacağını belirtmesi üzerine, mücellit Kadri Efendi ile mücellit Mehmed Efendi arasında, yukarıda belirtilen şekilde imtihan yapılıyor.

Necip Müslüman Türk Milletinin kurduğu Vakıfların idaresini üstlenen, Vakıflar İdaresinin, Peygamberlerimizin ebedi istirahatgâhı olan ravze-i mutahheredeki şaheser Kur'an-ı Kerimlerle diğer değerli kitapların bakım ve onarımına böyle i'tinâ göstermiş olması, gerçekten sevindirici ve mutlu kılıcı bir olaydır. Kutsal değerlere ve ata yâdigârı eserlere sahip çıkıp, onları canları gibi koruyan bu dürüst Vakıf İdarecilerini burada rahmet ve minnetle anmadan geçemiyorum. Allah, Onlara gani gani rahmet etsin. Hayatta iken bakım ve onarımına i'tinâ gösterdikleri Kur'an-ı Kerim'in, ahirette ebedi himâyesinde dâim olsunlar.

Medine-i Münevvere'deki üç kişilik özel hey'et tarafından Evkaf Nezâreti'ne gönderilen ve yukarıda sunulan 4/Şaban/1326 H., 18 Ağustos 1324 Rumi (18 Ağustos 1908 M.) tarihli yazıda sözü geçen müfredât defterinde belirtilen Kur'an-ı Kerim'lerle, diğer kitaplar hakkındaki bilgiler aşağıya çıkarılmıştır. Bu defter 35,5 x 22 cm.

eb'âdında olup, 13 sayfadan ibarettir. Defterin kapağı mermer damarlarını andıran şekilde ebrulu kağıtdan yapılmıştır. Ebru'daki renkler kırmızı, turuncuya kaçan sarı, koyu gri içinde açık gri ve beyazdır. Kapak sayfasında:

"*Ravze-i mutahhere-i hazret-i seyyidi'l-enbi-yâda mahfuz mahfaza-i ihtirâm olan masâhif-i şerifeden birinci ve ikinci kısım itibar edilenlerin meyanında muhtac-ı tâ-mir ve islâh olanların müfredâtı ve üçüncü ve dördüncü kısımlarla delâili hayrâtın adedi*" şeklindeki ifâde bulunmaktadır. Yani "bu defterin, Ravze-i Mutahheredeki korunmakta olan Kur'an-ı Kerim'lerden birinci ve ikinci sınıf sayılanların arasında onarılması gerekenlerin müfredatı ile, üçüncü ve dördüncü sınıf itibâr edilenlerle delâili hayrâtın sayılarını belirten defter" olduğu ifâde edilmektedir. Defterin birinci sayfasının baş kısmında ise:

"*Ravze-i Mutahhere-i Hazret-i Seyyidi'l-enbi-yâda mevcut ve mahfuz mahfaza-i izz ve ihtiram olan masâhif-i şerifeden muhtac-ı tâ'mir ve islâh bulunanların defter-i mahsus vechile, evsaf ve sâiresiyle icrası lâzım gelen tâ'mirât ve terminâtının derecâtını mübeyyin müfredât defteridir.*" şeklindeki anabâslık bulunmakta olup, yaklaşık olarak kapaktaki yazı ile aynı anlamdadır. Hazret-i Peygamber'in istirahatgâhı olan Ravze-i Mutahhere'de saygıyla korunmakta olan Kur'an-ı Kerim'lerden onarılması gerekenlerin, kayıtlı oldukları Özel Defterde belirtilen özellikleri vechile yapılması icab eden onarım ve restorasyonun derecelerini belirten müfredat defteri olduğu ifâde edilen bu defterin incelenmesi sonucunda:

- | | |
|---|-----|
| a. Birinci sınıf Kur'an-ı Kerim'lerden | 55 |
| b. İkinci sınıf Kur'an-ı Kerim'lerden | 78 |
| c. Üçüncü sınıf Kur'an-ı Kerim'lerden | 122 |
| d. Dördüncü sınıf Kur'an-ı Kerim'lerden | 100 |

adet Kur'an-ı Kerim olmak üzere, toplam olarak 355 adet Kur'an-ı Kerim ile, 21 adet delâili hayrât ile birlikte üçyüz yetmiş altı adet kitabın onarımına muhtaç olduğunun bildirildiği anlaşılmıştır. Defterdeki yazılar siyah ve kırmızı mürekkeple yazılmış olup, siyah mürekkeple Kur'an-ı Kerim'lerin özellikleri, kırmızı mürekkeple de onarılması gereken yerleri yazılmıştır. Vakıflarının adlarıyla onarım hakkındaki bilgiler dikey, diğer hususlar yatay olarak yazılmıştır. Defterde yer alan Kur'an-ı Kerim'lerin tümünün vakıf olduğu, beherinin Vâkıfı hanesinde yazılan bilgilerden anlaşılmaktadır. Ancak bazıları Vâkıfı hanesinde "Vâkıfı nâ mâ'lum" şeklindeki ifâdeyle vakfedeninin belirsiz olduğu belirtilmiştir.

(5) Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde dolapda muhafaza edilen 18 no'luk kutudaki 12 numaralı belgenin arka sayfası.

دولت اعلیٰ حضرت دہلی دارالعلوم دارالافتاء

حاجہ ابراہیم

علیہ السلام

۱۰۵

۱۰۵

بسم اللہ الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام
مفتی اعظم دارالعلوم دارالافتاء دہلی
محرم الحرام ۱۴۰۵ھ
۱۰۵



محرم الحرام ۱۴۰۵ھ
۱۰۵



BELGE: 2

BELGE: 1

دولت اعلیٰ حضرت دہلی دارالعلوم دارالافتاء

حاجہ ابراہیم

بسم اللہ الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام
مفتی اعظم دارالعلوم دارالافتاء دہلی
محرم الحرام ۱۴۰۵ھ
۱۰۵



محرم الحرام ۱۴۰۵ھ
۱۰۵



محرم الحرام ۱۴۰۵ھ
۱۰۵

BELGE: 3

BELGE: 4



صحنه جاستوسنه برسمه سقاعة ۲۸ مرند ده
 محمد محمدی



حسنة

از خان و قهرمانان نظامی و سیاسی

4

الحرفه القسم محضره

[illegible]

BELGE: 10

روند افق مغربی

[illegible]

طاهر و طاهر

السلامة والمصداقية

544

BELGE: 11

[illegible]

BELGE: 12

Birinci sayfadaki ana başlık altında "Sınıf- Evvel" şeklindeki tâli başlık altında, birinci sınıf itibar edilmiş olan elli beş adet Kur'an-ı Kerim'in özellikleri özet olarak belirtilmiştir. Bu özet bil-

gilerden yararlanarak tanzim ettiğimiz ve aşağıda sunduğumuz listede, beheri hakkında tarihi ve san'atsal bilgiler verilmiştir.

RAVZE-İ MUTAHERRE'DE KORUNMAKTA OLAN KUR'AN-I KERİM'LERDEN

BİRİNCİ SINIF İTİBAR EDİLENLERİN LİSTESİDİR

Sıra No.	Medine'deki Asıl defterdeki numarası	Vâkıfı	Hattâtı	Hattı	Yazılış Tarihi	Cildi	Satırı	Onarım muhtac Kısımlar	Tezhib, Eb'âd ve San'at Özellikleri
1	9	Akif Paşa	Seyh Oğlu Hamdullah	Nesih	—	1	19	Şirazi onarılacak, cildi yenilenecek	Ser-levhası nefis bir şekilde tezhibli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
2	10	İbrahim Ağa	Abdulkadir	Nesih	—	1	11	Şirazi tamamen, yaprakları kısmen onarıma muhtacdır	Tezhibli büyük eb'âd bir Kur'an-ı Kerim
3	11	İsmail Paşa	Sekercizâde diye bilinen Hacı Mehmed	—	1142 H. 1729 M.	1	13	Şirazi tamamen harab, cildi onarıma muhtacdır	Ser-levhası, cetvel ve durak yerleri tezhibli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
4	12	Koşenceli İbrahim Ağa	Abdulkadir	—	—	1	13	Şirazi tamamen ve yaprakları kısmen onarıma muhtacdır	Ser-levhası ile durak yerleri ve diğer ba'zı kısımları tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
5	13	Sirozlu Süleyman Bey	Seyh Oğlu Hamdullah	—	—	1	15	Şirazi ve cildi onarıma muhtacdır	Hat ve tezhib yönünden saheser, cüz, âsır, hızır ve secde işaretleri altunla süsü orta boy bir Kur'an-ı Kerim
6	17	Mirza Hasan Ali Han	Mirza Ali	Lahor Hattı	1285 H.	1	14	Yalnız şirazi onarıma muhtacdır	Baş kısmı fihristli ve fatiha'ya kadar dört sayfa altunla tezhibli, cetvelleri altun, acem tarzı serhli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
7	19	Iran Şahının amcası Mirza Ferhat Han	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	12	Şirazi bozulmuş cildi onarıma muhtacdır	Başta yedi sayfa, Fatıha ve Bakara altun ve ziya ile nakışlı ve tezhibli olup, satır araları acem usulü açıklamalı büyük boy bir Kur'an-ı Kerim

8	20	Mu'temetü'd-davie Mirza Ferhat	Mehmed Rıza	Lahor Hattı	1133 H. 1720 M.	1	14	Sirazesiyle cildi onarımına muhtaçtır	Fatıha ve Bakara suresinin başı altun ve ziya suyu ile nakışlı, cetvel ve durak yerleri nefis tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
9	27	Cerkez Hasan Hilmi Bey	Halil Kasım	Nesih	1291 H. 1874 M.	1	13	Sirazesi tamirine muhtaçtır	Ser-Levha ve cetvelleri tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
10	28	Cerkez Hasan Hilmi Bey	Belirsiz	Nesih	1291 H. 1874 M.	1	13	Sirazesi tamamen harap, yazılarının bazı yerleri onarımına muhtaçtır	Ser-Levhası altun, sonunda delâilli hayrât ile bazı avrâd-ı serife bulunan orta boy bir Kur'an-ı Kerim
11	39	Ebniye-ı Âliye muâvini Hursit	Belirsiz	Nesih	—	1	15	Cildinin bir tarafı cımadığından onarımına muhtaçtır	Ser-Levhası ile cetvel ve durak yerleri tezhibli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
12	40	Mirza Mehmed Ali	Mehmed Sefi oğlu Ali	Lahor Hattı	1298 H. 1880 M.	1	12	Siraze ve cildinin yenilenmesi gerekir	Baş kısmında altı sayfa parlak altun ile nakışlı, cetvel ve satır araları altun ile süsü ve farsca açıklamalı orta boy bir Kur'an-ı Kerim
13	41	Harem-i Sarif Müdüdü Baha Bey eşi Nazik-Misal Hanım	Ömer Zühdi	Nesih	1269 H. 1852 M.	1	13	Sirazesi onarımına muhtaçtır	Ser-Levhası ve diğer bazı yerleri tezhibli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
14	44	Mustafa Paşa	Eyyup Arif	Nesih	1271 H. 1854 M.	1	13	Sirazesi ve cildi onarımına muhtaçtır	Ser-Levhası kaplama altun nakışlı, cetvel ve durak yerleri tezhibli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
15	51	Davut Paşa	Ali Hamdi	Nesih	1240 H. 1824 M.	1	12	Sirazesi onarımına, cildi yenilenmeye muhtaçtır	Baş ve son tarafları ile sure başları ve durak yerleri nefis tezhibli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim

Sıra No.	Medine'deki Asıl defterdeki numarası	Vâkıfı	Hattâtı	Hattı	Yazılış Tarihi	Cildi	Satırı	Onarım muhtaç Kısımlar	Tezhib, Eb'âd ve San'at Özellikleri
15	57	Belirsiz	Ahmed	Nesih	1103 H. 1591 M.	1	15	Yaprakları ve çok nefis olan cildi onarım muhtaçtır	Nefis tezhibli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
17	58	Mustafa Nâilî Paşa	Mehmed Mir Piyade oğlu	Nesih	1051 H. 1641 M.	1	11	Şirazi ve cildi onarım muhtaçtır	Tezhibli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
18	62	Ahmed Bey	Mustafa Râşih	Nesih	1251 H. 1835 M.	1	15	Şirazi ve cildi onarım muhtaçtır	Ser-levhası, cetvelleri ve diğer bazı yerleri gayet güzel ve nefis tezhibli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
19	66	Ümmügülsüm	Hasan ve Hakkı	Nesih	—	1	11	Şirazi ve cildi onarım muhtaçtır	Nefis tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
20	67	Sara Kadın	Rakımzâde	Nesih	—	1	—	Her tarafı onarım muhtaçtır	Nefis tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
21	75	Hasircı Başî Haremlî	Mahmud oğlu Ali	Nesih	1114 H. 1702 M.	1	13	Yazı ve cetvellerinin bazı yerleri ile cildi onarım muhtaçtır	Ser-levhası tezhibli, cetvel ve durak yerleri ikili kâri küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
22	79	Muhsin Ali Mufeyyaz	Samî İbrahim oğlu Ahmed	Arap yazısı	741 H. 1340 M.	1	13	Cildi onarım muhtaçtır	Baştan sonuna kadar halis altın ile yazılmış olup baş ve sonunda dört sahife ile, Sure başları, sahife kenarları ve durak yerleri mükemmel bir şekilde tezhibli ve nakışlı cetvelsiz büyük boy bir Kur'an-ı Kerim

23	84	Divân-ı Humâyun Muâvini Mürîr Bey	Seyit Salih Cimsir hafız	Nesih	1220 H. 1805 M.	1	17	Cilt ve şirazesi yeniden yapılacak	Ser-levhası tezhibli, cetvel ve durak yerleri altun ile süslü küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
24	93	Emin Efendi eşi Fatma Ülfet Hanım	Arabzâde	Nesih	1094 H. 1682 M.	1	13	Şiraze ve cildi onarıma muhtacdır	Ser-levhası altun ve ziya nakışlı cetvel ve durak yerleri ile Sure başları altun ile süslü küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
25	94	Mehmed Sümbül Ağa	Abdulkadir Sükrü	Nesih	1227 H. 1812 M.	1	11	Ser-levhasının cüzü onarıma muhtacdır	Ser-levhası tezhibli ve ziya nakışlı olup, Sure başları, cetvel, durak yerleri ve cüz' işaretleri altun ile süslü küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
26	98	Müsaıt Bey	Şeyh Hamdullah	Nesih	—	1	13	Gayet nefis olan cildi onarıma muhtacdır	Ser-levhası ikili-kâri ve ziya nakışlı olarak nefis tezhibli, Sure başları ile cetvel ve durak yerleri altun ile ziynetli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
27	99	Şeyhül-Haram Adil Paşa	Ahmed Hüml	Nesih	—	1	15	Şirazesi ile yazıları kısmen onarıma muhtacdır	Ser-levhası ziya nakışlı ve tezhibli, cetvel ve durak yerleri altun ile ziynetli âyet, ber-kenar orta boy bir Kur'an-ı Kerim
28	108	Mehmed oğlu Hacı Osman	Hatip Zeynel âbidin eddi- meşki	Üç satırı sülüs, on satırı nesih	—	—	—	Yalnız şirazesi onarıma muhtacdır	Ser-levhası tezhibli ve ziya nakışlı, Sure başları ile cetvel ve durak yerleri tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
29	109	Davut Paşa Validesi Ebru Kemal Hanım	Ahmed Avaz Selâme	Nesih	—	1	13	Şirazesi yenilenecek	Ser-levhası, Sure başları, cetvel ve durak yerleri nefis tezhibli, büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
30	113	Belirsiz	Muhammed Hâdi Tebrizi	Lahor Hattı	—	1	13	Şirazesi onarılacak, cildi yenilenecek	Baş ve son kısımları ile bazı sayfaları ve satır araları tamamen tezhibli ve ziynetli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim

Sıra No.	Medine'deki Asıl defterdeki numarası	Vakıfı	Hattâtı	Hattı	Yazılış Tarihi	Cildi	Satırı	Onarımına muhtac Kısımlar	Tezhib, Eb'âd ve San'at Özellikleri
31	115	Belirsiz	Belirsiz	Lahor hattı	—	1	13	Şirazesi, yaprakları ve nefis cildi onarımına muhtacdır	Ser-levhası, sondan iki sayfası, Sure bağları, cetvelleri tamamen nakışlı ve mükemmel tezhibli, satır araları, cetvelleri ve durak yerleri ziynetli kenarı farisi tefsirli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
32	117	Mehuş Hanım	İsmail Zihni	Nesih	—	1	13	Şirazesi onarımına muhtacdır	Ser-levhası tezhibli, cetvel ve durak yerleri ile Sure başları altun tezyinli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
33	120	Belirsiz	Belirsiz	Eski Sülüs	—	1	9	Şiraze, cilt, yazı ve tezhibi onarılacak	Ser-levhada dört sayfa, yarısına kadar her sure başında ikişer sayfa, baştan sona kadar her cüz' başında yine ikişer sayfası altun ve ziya nakışlı, büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
34	121	Daru's-Saâde Ağası Beşir Ağa	Meshur Hafız Osman talebesi Abdullah	Nesih	1111 H. 1699 M.	1	11	Sayfaları onarılacak, cildi yenilenecek	Ser-levha, cetvel ve durak yerleri nefis tezhibli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
35	123	Mehmed Kethüdâ	Maraslı Murad oğlu Hasan	Nesih	999 H. 1590 M.	1	13	Şirazesi onarımına muhtacdır	Ser-levhası tezhibli ve nakışlı, cetvel ve diğer yerleri altun ile ziynetli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
36	127	Abdullah	Hafız Mehmed Şakir	Nesih	1247 H. 1831 M.	1	15	Yazıları kısmen ıslaha, cilt ve şirazesi onarımına muhtacdır	Ser-levhası güzel tezhibli, cetvel vesairesi altun ile ziynetli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim

37	129	Ahmed Paşa kızı Adile Hanım	Belirsiz	Eski Sülüs	Tarihli	1	11	Şiraze ve cildi onarıma muhtaçtır	Bir satır altun, bir satır lacivert yazı ile yazılı, ser- levhada üç sayfası ziya ve altun nakışlı, cetvel, Sure başları ve durak yerleri altun ile süslü büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
38	130	Muhammed Nazimü'd-devle	Belirsiz	Eski Sülüs	—	1	11	İki yaprağı eksik, şiraze ve cildi onarımına muhtaçtır	Ser-levhası ziya nakışlı, cetveli muntelîf renkli, yapılarının çoğu altın serpme, düz, aşır ve sade işaretleri tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
39	131	Hint Sahiplerinden Mehmed Örnek	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	12	İçinin bir kısımla şiraze ve cildi onarıma muhtaçtır	Cildi mükemmel, kenarında Esmâ Hüsna yazılı, baş ve sondan 12 sayfası tezhibli ve nakışlı büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
40	132	Belirsiz	Şeyh Hamdulillah	—	—	1	11	Şiraze ve cildi onarıma muhtaçtır	Nâdide kaplı olup, miklebi zâ'yi olmuş; ser-levha iki sayfası mükemmel tezhibli, cetvel vesairesi altun ile ziynetli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
41	133	1. Sultan Abdülhamit Han'ın Baş kadınlarından Ruhsah kadın	Berberzâde Hacı İbrahim	Sülüs ve Nesih	—	1	17	Şiraze ve cildi yenilenecek	Ser-levhası ziynetli ve ziya nakışlı, her sayfada üç satır siyah ve lacivert ve serahkârî tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
42	134	Daru's-saâde Ağası Beşir Ağa	Hocazâde Mehmed Efendi	Nesih	—	1	11	Şiraze ve cildi onarımına muhtaçtır	Cildi zarif ve antika, ser-levhası ziya nakışlı, cetvel vesairesi tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
43	135	Hacı Mustafa Ağa	Belirsiz	Lahor hattı ve sülüs	—	1	17	Şiraze ve cildi onarımına muhtaçtır	Nâdide kaplı, ser-levhası gayet güzel tezhibli ve ziya nakışlı, ikinci sayfası altun ile ziynetli, orta boy bir Kur'an-ı Kerim

Sıra No.	Medine'deki Asıl defterdeki numarası	Vâkıfı	Hattatı	Hattı	Yazılıs Tarihi	Cildi	Satırı	Onarıma muhtaç Kısımlar	Tezhib, Eb'âd ve San'at Özellikleri
44	136	Merhum Şeyh Şemdi kızı Fatma Hanım	Alâüddin Tebrizi	Nesih	985 H. 1577 M.	1	15	Şiraze ve cildi onarıma muhtaçdır	Ser-levhası nefis ziya nakışlı ve cildi gayet zarif ve antika olan büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
45	137	Mehmed Efendi oğlu Mâverdi	Belirsiz	Lahor hattı	—	1	12	Baştan iki sayfa yazı ile şiraze ve cildi onarıma muhtaçdır	Cetvel ve durak yerleri altın renkli, sondan bir yapırağı yenilenmiş büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
46	138	Şirhan oğlu Nevaris ve Orhan	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	48	Şiraze ve cildi onarıma muhtaçdır	Ser-levhası tezhibli ve ziya nakışlı, kenarları ve satır ortaları süslü ve tezhibli olup, beş satırı süslü diğerleri nesih yazı ile yazılmış büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
47	139	Mehmed oğlu Mehmed	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	49	Şiraze ve cildi ile ba'zı iç kısımları onarıma muhtaçdır	Ser-levha, sayfa kenarları, satır araları altın ile tezhibli olup, satır araları altın cetveli beş satırı süslü diğerleri nesih hattı ile yazılmış olup, beher yapırağı bir cüz' olan büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
48	140	Belirsiz	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	15	İç kısmının kenarları ile şiraze ve cildi onarıma muhtaçdır	Ser-levhası nakışlı, sayfa kenarları altın ile süslü orta boy bir Kur'an-ı Kerim
49	141	Beygam sahib buyubai	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	11	Şiraze ve cildi yenilenecek	Sayfa kenarları ile satır araları tezhibli ve arapça tefsirli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim

50	142	Seyh Abdulkadir Ceylânî sülâlesinden Salih oğlu Mehmed Emin	Mustafa Dede	Nesih	—	1	14	Şiraze ve cildi onarım muhtaçdır	Nefis ziya nakışlı, cetvel vesairesi altun ile müzeyyen orta boy bir Kur'an-ı Kerim
51	143	Belirsiz	Belirsiz	Sülûs	—	1	9	Şiraze, ser-levha ve cildi ile ba'zı yerleri onarım muhtaçdır	Hint usulü ile tezhibli, cetvelleriyle bütün lafza-ı celâli altun ile yazılmış olan büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
52	144	Belirsiz	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	11	Son tarafından ba'zı yerleri ile, şiraze ve cildi onarım muhtaçdır	Ser-levha ile ilk üç sayfası tezhibli ve nakışlı, üçüncü sayfasının satır araları ve kenarı altun ile müzeyyen, yazı yerleri altun serpme, son sayfası tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
53	146	Mehmed Ali oğlu Mehmed Kalı	Molla Ahsenullah hoşnu Yâsin	Lahor Hattı	1180 H. 1766 M.	1	9	Cildi tamire muhtaçdır	Ser-levhası, müzeyyen ve ziya nakışlı, cetvelleri altun ile çiçekli, farsca tercüme, kenarı da tefsirli, satır araları çifte hat ile tezhibli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
54	147	Tayfur Ağa	Şeyh oğlu Hamidullah	Nesih	—	1	11	Şirazesini ve cildi onarım muhtaçdır	Ser-levhası ile baş taraftan iki sayfası nakışlı ve müzeyyen, cetvel, durak yerleri ve Sure başları zilyetli küçük boy bir Kur'an-ı Kerimdir
55	148	Nusret Beygam ve Abdullah Tebrizî	Kasım Ali	Nesih Reyhani	931 H. 1524 M.	1	15	Şirazesini onarım muhtaç	Ser-levhası altun ve ziya nakışlı, baş taraftan iki sayfası ziya ile şems işlemeli, her sayfasında üç satır sülûs altun ile, diğerleri ta'lik yazı ve altun ile yazılmış cüz', hizib ve asir işaretleri nakışlı büyükçe bir Kur'an-ı Kerim

Sözü geçen defterin 6. sayfasının ortasında "sınıf-ı sâni" şeklindeki tâ'li başlık altında 2. sınıf itibar edilen yetmiş sekiz adet Kur'an-ı Kerim'in özellikleri özet olarak belirtilmiştir. Bu

özet bilgilerden yararlanıp tanzim ederek aşağıda «İnşâ-ı defter» listesinde beheri hakkında tarihi ve san'atsal bilgiler verilmiştir:

RAVZE-İ MUTAHHERE'DE KORUNMAKTA OLAN KUR'AN-I KERİM'LERDEN İKİNCİ SINIF İTİBAR EDİLENLERİN LİSTESİDİR

Sıra No.	Medine'deki Asıl defterdeki numarası	Vâkifi	Hattatı	Hattı	Yazılıs Tarihi	Cildi	Satırı	Onarım muhtaç Kısımlar	Tezhib, Eb'âd ve San'at özellikleri
1	7	Hıdivi Yaver Hüseyin Hüsnü	Mehmed Şükrü	Nesih	1294 H. 1877 M.	1	15	Şirazi ve cildi onarım muhtaçtır	Ser-levhası zıya nakışlı ve tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
2	8	Binbaşı Hacı Mehmed Said	Abdulhamit	Nesih	1277 H. 1860 M.	1	13	Cildi onarım muhtaçtır	Ser-levhası, sonu ve durak yerleri tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
3	15	Havace Ahmed	Belirsiz	Lahor Hattı		1	17	Şirazi ve cildi onarım muhtaçtır	Beher sayfada üzer satırı çeli olmak üzere tezhibli, ser-levha, Fatiha ve Bakara nefis bir sekilde nakışlı ve tezhibli, cetvel ve durak yerleri keza nakışlı ve tezhibli olan büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
4	22	Mehmed Salih Ağa	Ahmet Hamdi	Nesih	1287 H. 1870 M.	1	15	Cilt ve şirazi onarım muhtaçtır	Ser-levhası cetvel ve sairesi ikili-kâri, âyet ber-kenar küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
5	27	Kethüdâzâde Ahmed Efendi	Süleyman Selim	Nesih	1289 H. 1872 M.	1	15	Şirazi ve cildi onarım muhtaçtır	Ser-levha, cetvel ve sairesi ikili-kâri, küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
6	36	Belirsiz	Mehmed oğlu Abdi	Nesih	930 H. 1523 M.	2	13	Yalnız bir cildinin şirazi ile cildi onarım muhtaçtır	Sure başları, cetvel ve diğer yerleri ikili-kâri, orta boy bir Kur'an-ı Kerim
7	39	Yüzbaşı Halil	Belirsiz	Nesih	—	1	11	Şirazi ve cildi onarım muhtaçtır	Ser-levha, cetvel ve durak yerleri tezhibli, küçük boy bir Kur'an-ı Kerim

Sıra No.	Medine'deki Asıl defterdeki numarası	Vâkîfı	Hattâtı	Hattı	Yazılış Tarihi	Cildi	Satırı	Onarım muhtaç Kısımlar	Tezhib, Eb'âd ve San'at özellikleri
8	42	Misir'li İnci Hanım	Ali oğlu Havace Hamit	Lahor Hattı	985 H. 1577 M.	1	12	Şiraze ve cildi onarım muhtaçdır	Ser-levha, cetvel ve sonu tezhibli, yaprakları altun serpmeye olan orta boy bir Kur'an-ı Kerim
9	53	Muhammed Tayyip Tarhani	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	19	Şiraze ve cildi onarım muhtaçdır	Bası, sonu, cetvel ve sairesi İkili-kâri, küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
10	57	Ali Namık	Mehmed oğlu Ebu Bekir	Nesih	1190 H. 1766 M.	1	15	Yazı ve cetvelleri onarım, cildi yenilenmeye muhtaç	Tezhibli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
11	58	Yemenli Hüseyin Abdullah	Belirsiz	Lahor Hattı	1111 H. 1699 M.	1	11	Şirazesini onarım, cildi yenilenmeye muhtaçdır	Bas ve sonunda bir miktar yerli tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
12	62	Besim Ağa	Muhammed Cemalettin	Nesih	1290 H. 1873 M.	1	13	Kisim yazıları ile yaprakları onarım, cildi yenilenmeye muhtaçdır	Ser-levha, cetvel ve durak yerleri İkili-kâri, büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
13	64	Abdullah oğlu İbrahim	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	11	Cilt ve şirazesini onarım muhtaç	Cetvelsiz büyük boy bir Kur'an-ı Kerim

14	65	Belirsiz	Belirsiz	Eski Süls	—	1	13	—	Ser-levhası, durak yerleri, Sure başları, cüz', hizib işaretleri, nefis tezhibi, genel olarak lafza-i celâllerin hepsi altun ile yazılmış, cetvelsiz büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
15	68	Belirsiz	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	19	Şirazesi onarımına muhtaçdır	Ser-levha, cetvel ve satır araları İkili-kâri, kenarı farsca ve ta'lik yazıyla yazılı, sonu müzeyyen, orta boy bir Kur'an-ı Kerim
16	70	Ma'ruf oğlu Meshud	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	19	Şirazesi onarımına muhtaçdır	Baş ve sonu ziya nakışlı, tezhibi, satır araları ile cetveli ve etrafı farsca tefsirli, orta boy bir Kur'an-ı Kerim
17	76	Hindistanlı Meryem Meymene	Belirsiz	Lahor Hattı	—	—	17	Cildi onarımına, şirazesi yenilenmeye muhtaçdır	Ser-levha, cetvel ve durak yerleri ile sonundaki iki sayfası tezhibi, satır araları farsca açıklamalı orta boy bir Kur'an-ı Kerim
18	78	Hacı Hafız Mehmed	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	13	Şiraze ve cildi onarımına muhtaçdır	Baş ve sonu tezhibi, cetveli, durak yerleri ve satır araları altun ile ziynetli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
19	81	Belirsiz	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	17	Şirazesi onarımına muhtaçdır	Baş ve sonu ziya nakışlı, cetvel ve satır araları tezhibi, farsca açıklamalı orta boy bir Kur'an-ı Kerim
20	82	Hacı Yer Nakşi	Muhammedüddin Gulam	Lahor Hattı	1263 H. 1846 M.	1	17	Şirazesi ve cildi onarımına muhtaçdır	Ser-levhası, durak yerleri ve satır araları tezhibi, orta boy bir Kur'an-ı Kerim
21	84	Hanife Hanım	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	15	Şiraze ve cildi onarımına muhtaçdır	Ser-levhası ve sonu ziya nakışlı, cetvel ve diğer yerleri tezhibi, orta boy bir Kur'an-ı Kerim

22	91	Belirsiz	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	19	Cildi onarımına muhtaç	Ser-levhası ile orta ve sonundaki altı sayfa tezhibli, cetvel ve durak yerleri nefis tezhibli, orta boy bir Kur'an-ı Kerim
23	93	Ali Rıza	Mustafa Rüştü	Nesih	1280 H. 1863 M.	1	15	Şirazi onarımına, cildi yenilenmeye muhtaçtır	Taş işlemeli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
24	95	Belirsiz	Mustafa oğlu Ali	Nesih	—	1	15	Şirazi ve cildi onarımına muhtaçtır	Taş işlemeli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
25	96	Hacı Bilal	Abdullah Hilmi	Nesih	—	1	15	Yazıları kısmen islahı, cilt ve şirazi onarımına muhtaçtır	Taş işlemeli âyet ber-kenar küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
26	97	Belirsiz	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	13	Cilt ve şirazi yenilenmeye muhtaçtır	Taş işlemeli ve Farsça tercümelili orta boy bir Kur'an-ı Kerim
27	99	Zeliha Hanım	Abdullah Hulusi	Nesih	1276 H. 1859 M.	1	15	Şirazi ve cildi onarımına muhtaçtır	Taş işlemeli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
28	105	Osman Bey kızı Zeynep	Mehmed Zeki	Nesih	1294 H. 1877 M.	1	15	Cildi yenilenecek	Taş işlemeli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
29	106	Belirsiz	Belirsiz	Nesih	—	1	15	Kısmen yazıları islahı, şirazi onarımına muhtaçtır	Taş işlemeli âyet-ber-kenar küçük boy bir Kur'an-ı Kerim

Sıra No.	Medine'deki Asıl defterdeki numarası	Vâkıfı	Hattatı	Hattı	Yazılış Tarihi	Cildi	Satırı	Onarım muhtaç Kısımlar	Tezhib, Eb'âd ve San'at Özellikleri
30	107	Belirsiz	Hüseyin Ali	Lahor Hattı	—	1	12	Şirazesi onarım muhtaç	Ser-levhası tezhibli, cetveli, durak yerleri ve bazan da kenarı altun ile nakışlı, satır aralari farsça açıklamalı, orta boy bir Kur'an-ı Kerim
31	112	Payasizâde Mehmed Emin	Mustafa Süruri	Nesih	—	1	15	Şirazesi ve cildi onarım muhtaç	Ser-levhası, sonu, Yâsin-i Şerif ve Sure başları altun ile nakışlı, cetvel ve durak yerleri ziyakârı ber-kenar bir Kur'an-ı Kerim
32	113	Belirsiz	Muhammed Hilmi	Nesih	1255 H. 1839 M.	1	15	—	Ser-levha, cetvel, durak yerleri Sure başları ve sonu altun ile nakışlı, âyet ber-kenar küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
33	115	Hacı Evliyâ diye bilinen Arif	Hacı Evliyâ diye bilinen Arif	Nesih	—	1	13	Kısmen yazıları ıslaha, şiraze ve cildi onarım muhtaç	Ser-levhası, cetveli, durak yerleri, Sure başları ve cüz işaretleri tezhibli olup, sonunda tuğra bulunan büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
34	116	Seyh'ül-haram Mustafa Paşa eşi Fatma	Yunus oğlu Mehmed	Nesih	1124 H. 1712 M.	1	12	Yer yer yazıları ıslaha, şirazesi onarım muhtaç	Ser-levhası tezhibli ve ziya nakışlı, cetvel ve durak yerleri ile cüz işaretleri altunla ziyetli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
35	119	Hamidüddin Hân Bahâdır	Hamidüddin Hân Bahâdır	Sülüs kırmızı	—	2	11	Yer yer yazıları ıslaha, cilt ve şirazesi onarım muhtaçdır	Ser-levhası, cetvel ve satır aralari tezhibli ve süslü olan orta boy bir Kur'an-ı Kerim
36	124	Hatice Firdevs Hanım	Belirsiz	Sülüs	—	1	15	Şirazesi ve cildi onarım muhtaçdır	Ser-levhası altun ve ziya nakışlı, Fâtıha ve Bakara Suresinin başı tezhibli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim

37	126	Kamahılı Hacı Bekir	Ali oğlu Hafız Mehmed	Nesih	1295 H. 1878 M.	1	15	Yer yer yazıları islahı, cilt ve şirazesi onarımına muntacdır	Ser-levhada iki sayfa altun kaplama olup, her sayfada dört köşesi altun ile müzeyyen cetvel olup, durak yerleri tezhibili küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
38	133	Belirsiz	Mehmed Efendi	Lahor Hattı	1315 H. 1879 M.	1	10	Şiraze ve cildi onarımına muntacdır	Baş ve sonunda ikişer sayfası altun, zemini mavi nakışlı, her sayfası iki cetveli olup, araları çiçek ile müzeyyen büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
39	134	Hacı Mehmed Ağa	Abdullah oğlu Mustafa	Nesih	1034 H. 1624 M.	1	13	Şiraze ve cildi onarımına muntacdır	Ser-levhası, Sure başları, cetvel ve durak yerleri nefis tezhibili, küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
40	136	Hacı Hüseyin Ağa	Ahmed oğlu Abdulkadir	Nesih	1071 H. 1660 M.	1	11	Şiraze ve cildi onarımına muntacdır	Ser-levhası hafif altun ve mavi nakışlı, Sure başlarıyla cetvel ve durak yerleri tezhibili büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
41	139	Belirsiz	Belirsiz	Nesih	1077 H. 1666 M.	1	13	Şirazesi ve cildi onarımına muntacdır	Hafif tezhibili, Sure başları altun ile yazılmış olan orta boy bir Kur'an-ı Kerim
42	143	Hacı İbrahim Köstenceli	Yazıcızade Mehmed	Nesih	1198 H. 1783 M.	1	15	Şiraze ve cildi onarımına muntacdır	Ser-levhası, Sure başları tezhibili ve ziynetli olup, cetvel ve sairesi altun yazı ile süslü olan orta boy bir Kur'an-ı Kerim
43	149	Belirsiz	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	11	Şirazesi ve cildi onarımına muntacdır	Ser-levhası ve sonundaki iki sayfası, cetvel ve sairesi tezhibili, satır araları cetveli orta boy bir Kur'an-ı Kerim

Sıra No.	Medine'deki Asıl defterdeki numarası	Vâkıfı	Hattâtı	Hattı	Yazılıs Tarihi	Cildi	Satırı	Onarım muntaç Kısımlar	Tezhib, Eb'âd ve San'at Özellikleri
44	151	Fatma Hanım	Mehmed Hâmid	Nesih	1085 H. 1674 M.	1	13	Yazı ve tezhibi islahat, cildi ve yapıları onarım muntaçdır	Ser-levhası, cetveli, durak yerleri ve Sure başları tezhibli olan orta boy bir Kur'an-ı Kerim
45	154	Veziri A'zam Şeyh Mehmed Bahaeddin Sâhib	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	17	Şirazi ve cildi onarım muntaçdır	Ser-levhası, sonu, Sure başları, cetveli ve durak yerleri İkili-kâri nakışlı orta boy bir Kur'an-ı Kerim
46	155	Muhammed İzzet Keşşaf	Aliahverdi	Nesih	1083 H. 1672 M.	1	13	Şirazi ve cildi onarım muntaç	Ser-levhası, cetveli ve sairesi hafif tezhibli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
47	157	Bengali Absaruddin	Salih Rüşü	Nesih	1255 H. 1839 M.	1	15	Şirazi ve cildi onarım muntaçdır	Ser-levhası, cetveli, Sure başları vesairesi tezhibli küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
48	160	Derdî Felek Kaifa	Hafız Osman Asım	Nesih	1285 H. 1868 M.	1	15	Şirazi ve cildi onarım muntaç	Ser-levhası ile sonu tezhibli cetvel vesairesi İkili-kâri orta boy bir Kur'an-ı Kerim
49	164	Nazır el-ması Ail Han	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	15	Şirazi ve cildi onarım muntaç	Ser-levhası ile sonu ziynetli, cetveli, Sure başları ve satır araları tezhibli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
50	169	Belirsiz	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	13	Şirazi ve cildi onarım muntaçdır	Ser-levhası ve sonu nefis tezhibli, satır araları cetveli uzunca bir Kur'an-ı Kerim

51	171	Belirsiz	Muhammed Bakır	Lahor Hattı	1235 H. 1819 M.	1	12	Ser-levhasının tezhibi altun ile, yaprakları, şiraze ve cildi onarıma muhtaç	Ser-levhası altun ile müzeyyen satır araları cetveli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
52	173	Belirsiz	Ahmed Nuri	Nesih	—	1	11	Yazıları kısmen onarım ve islahat, şiraze ve cildi yenilenmeye muhtacdır	Ser-levhası tezhibi ve ziya nakışlı, cetvel vesairesi keza tezhibi küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
53	176	İsmail fendi eşi Mâide	Hacı Halil oğlu Derviş Süleyman	Nesih	1181 H. 1767 M.	1	15	Şiraze ve cildi onarıma muhtacdır	Ser-levhası, Sure başları, cetvel ve durak yerleri ile cüz ve secde işaretleri nefis tezhibi orta boy bir Kur'an-ı Kerim
54	180	Muhammed Harik	Belirsiz	Lahor hattı	—	1	11	Cilt ve yaprakları ile kısmen yazıları ve şirazesi onarım ve yenilenmeye muhtacdır	Baş ve sonunda ikiser sayfası süslü, baştan oniki sayfasının satır araları ve durak yerleri kılı-kârı ve çifte cetveli büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
55	185	Hacı İsmail	Belirsiz	4 satırı süslü, ortası eski nesih	—	1	13	Cild ile kekarları ve yırtılmış olan yaprakları onarıma muhtacdır	Ser-levhası ziya nakışlı, diğer kısımları tezhibi, yâsin, mülk ve diğer Kur'an-ı Kerim Sureleri
56	186	Mehmed Ali Paşa Ağalarından Mercan Ağa	Kaltakcızâde Hasan	—	—	1	15	Şiraze ve cildi yenilenecek	Ser-levhası nefis ziynetli, cetvel ve durak yerleri altun ile müzeyyen küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
57	187	Belirsiz	Belirsiz	Nesih	—	1	14	Ser-levhası onarılacak, sonundaki birkaç sayfası ile cilt ve şirazesi yenilenecek	Ser-levhası ziya nakışlı büyük boy bir Kur'an-ı Kerim

Sıra No.	Medine'deki Asıl defterdeki numarası	Vakıfı	Hattâtı	Hattı	Yazılış Tarihi	Cildi	Satırı	Onarım muhtaç Kısımlar	Tezhib, Eb'âd ve San'at Özellikleri
58	188	Esref Ali	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	23	Şiraze ve cildi onarım muhtaçdır	Her sayfası mavi ve pembe çiçeklerle süslü, farsca tefsiri, her sayfasının üç satırı yeşil üzerine yazılmış büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
59	189	Daru's-saâde Ağası Abbas Ağa	Belirsiz	Nesih	—	1	13	Şiraze ve cildi onarım muhtaçdır	Ser-levhası ziya nakışlı, cetvel ve durakları altın, büyükçe boy bir Kur'an-ı Kerim
60	190	Seyid Ahmed Afa	Mustafa Vasfi	Nesih	—	1	14	Şiraze ve cildi onarım muhtaç	Ser-levhası altın ile ziynetli ve cetvelleri tezhibli olan büyükçe bir Kur'an-ı Kerim
61	191	Haydar Abâdi Şeyh Ahmed ibni Salih	Mirzâ Ahmed Tebrizi	Lahor Hattı	1121 H. 1790 M.	1	9	Şiraze ve cildi onarım muhtaçdır	Ser-levhası tezhibli olan orta boy bir Kur'an-ı Kerim
62	192	Abdulkadir Paşa âzâtısı Abdullah Ağa	Belirsiz	Nesih	—	1	31	Şiraze ve cildi onarım muhtaçdır	Tac işlemeli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
63	193	Hindistanlı Gulâm Muhiiddin İbn-i Mehmed Kutbuddin	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	11	Şiraze ve cildi onarım muhtaç	Ser-levhası ile ikinci sayfası ve ba'zı Sure başları altın ile müzeyyen, cetvel ve satır araları ikili-kârî büyükçe bir Kur'an-ı Kerim
64	194	Belirsiz	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	10	Ba'zı yapıtları ile cilt ve şirazesini onarım muhtaçdır	Ser-levhası tezhibli, kenarı ba'zı kıraetle hasıyeli, cetvel ve satır araları ikili-kârî ve tercüme büyük boy bir Kur'an-ı Kerim

65	195	Sultan İkinci Mahmud'un cariyelerinden Azmi'dü Kadın	Kapucuzâde Hüseyin Ahmet Hasım	Nesih	1181 H. 1767 M.	1	10	Şiraze ve cildi onarımına muntacdır	Ser-levhası mükemmel tezhibli ve ziya nakışlı, Türkçe tefsirli orta boy bir Kur'an-ı Kerim
66	196	Belirsiz	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	13	Şiraze ve cildi onarımına muntacdır	Ser-levha ve ikinci sayfası mükemmel tezhibli, satır araları altun ile müzeyyen olan küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
67	197	Hüseyin Hindi	Mirza Neş'et Hindî Abdülbâki	Lahor Hattı	—	1	41	Şiraze ve cildi yenilenecek	İçî şeker rengi, dışı gök mavisi kâğıda yazılmış olup, beher kâğıdı bir cüz olan orta boy bir Kur'an-ı Kerim
68	198	Belirsiz	Belirsiz	Kalın Sülüs	—	6	5	Noksanları yapılacak, şiraze ve cildi onarılacak	Cetvelleri ikili-kâri olup, Mâide En'am, A'raf, Enfâl ve Berâet Sureleri noksan olan büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
69	199	Belirsiz	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	11	Şiraze ve cildi yenilenmeye muntacdır	Ser-levhası mükemmel altun işlemeli, diğer sayfaların kenarları altun çiçekli, satır araları farsca tefsirli, Besmele ile Sure başları altun ile yazılmış olan orta boy bir Kur'an-ı Kerim
70	200	Hintli Recep Hasan	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	15	Şiraze ve cildi yenilenecek	İlk ve son sayfaları mükemmel tezhibli, satır araları altun ile müzeyyen küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
71	201	Hacı Bakızâde Hacı İbrahim	İbrahim Savki	Nesih	1257 H. 1841 M.	1	15	Ba'zı yaprak ve yazıları islahat, şiraze ve cildi onarımına muntacdır	Ser-levhası tezhibli, cetvel ve durak yerleri altun ile müzeyyen, âyet ber-kenar küçük boy bir Kur'an-ı Kerim

Sıra No.	Medine'deki Asıl defterdeki numarası	Vâkifi	Hattâtı	Hattı	Yazılış Tarihi	Cildi	Satırı	Onarımına muhtaç Kısımlar	Tezhib, Eb'âd ve Sân'at Özellikleri
72	202	Abdullah oğlu Abdullah	Belirsiz	Sülüs	—	1	11	Ba'zı yapırak ve yazıları islahı, şiraze ve cildi onarımına muhtaçtır	Durak ve işaret yerleri ile Sure başları altun ile müzeyyen, cetvelsiz büyük boy bir Kur'an-ı Kerim
73	204	Hasan Rahmi Paşa eşi Ceşmi-Gül Hanım	Mustafa Muhlis	—	—	1	15	Şiraze onarımına muhtaçtır	Ser-levhası tethibî ve ziyne'tî, sonu, cetvelleri ve Sure başları altun ile müzeyyen âyet ber-kenar küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
74	206	Belirsiz	Mehmed Hâmid	Lahor Hattı	1140 H. 1727 M.	1	15	Şiraze ve cildi yenilenmeye muhtaçtır	Ser-levhası ile zemini altun serpme, gayet küçük bir Kur'an-ı Kerim
75	207	Belirsiz	Davut Hakiki İbn-i Süleyman	Nesih	1262 H. 1845 M.	1	10	Cildi ve mahfazası onarımına muhtaçtır	Ser-levhası nakışlı, cetvelleri, durak yerleri ve Sure başları altun ile müzeyyen, âyet ber-kenar küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
76	208	Esref Paşa eşi Fatma Hanım	Tatarzâde Mehmed Zühdi	Nesih	1193 H. 1779 M.	1	13	Yazıları kısmen islahı, şiraze ve cildi onarımına muhtaçtır	Ser-levhası ve sonu tethibî, cetvelleri altun, küçük boy bir Kur'an-ı Kerim
77	209	Hacı Mehmed	Belirsiz	Lahor Hattı	—	1	15	Cildi yenilenmeye muhtaçtır	Baş ve son sayfaları nakışlı ziyne'tî olup, satır araları farsca acıklamalı olan orta boy bir Kur'an-ı Kerim
78	212	Mercan Ağa	Belirsiz	Eski Sülüs	—	1	11	İc yazıları islahı muhtaçtır	Cetvelsiz ve beher kâğıdı altun makrûmellî büyük boy bir Kur'an-ı Kerim

Ravza-i Mutahhere'deki Kur'an-ı Kerim'lerle diğer değerli kitapların i'tinalı bir şekilde korunması için, bakım ve onarımı hususunda gerek Evkaf Nezâreti, gerek Medine'deki özel inceleme hey'eti ve gerekse Harem-i Şerif-i Nebevi Müdürlüğünün büyük bir dikkat ve titizlik göstermiş olduğu, yukarıda sunulan bilgi ve belgelerden anlaşılmaktadır. Bunların yanında, Medine'deki ihtisas sahibi ba'zı mücellit ve hattâtlar da hiç bir karşılık beklemek ve herhangi bir ücret istemeksizin, fahri olarak söz konusu Kur'an-ı Kerim'lerin bakım ve onarımı için kendilerine izin verilmesi hususunda istekde bulunmuşlardır. Bu asil davranışları üzerine kendilerine izin verilmek suretiyle bir takım nâdide Kur'an-ı Kerim'i uzun süre çalışarak onarmışlardır. Meselâ, mücellit Hacı Masum Nemnegâni Efendi ile hattât Hacı Yusuf Efendi'nin, uzun süre çalışarak yıpranmış olan büyük hacimli, lahor hattıyla yazılmış olan nâdide bir Kur'an-ı Kerim'i onarmış oldukları, konu ile ilgili olarak yapılmış olan tahrîrâtından anlaşılmaktadır. Aşağıda bu hususla ilgili olarak sunulan belgelerin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, adı geçen mücellit ve hattât'ın söz konusu Kur'an-ı Kerim'in onarımı için göstermiş oldukları çaba, her türlü takdirin üstündedir. Nitekim Evkaf Nezâreti'nce takdirnâme yazılarak bu hizmetlerinden ötürü takdir ve teşvik edilmişlerdir.

Harem-i Şerif-i Nebevi Hazinesinin hesap işlerini incelemekle görevli olan üç kişilik özel Hey'etin, bu hususla ilgili olarak Evkâf Nezâreti'ne yazmış olduğu 21/Temmuz/1324 Rumi (21 Temmuz 1908 M.) tarih ve 20 sayılı yazı (belge 11) şöyledir:

Evkaf-ı Hümayun Nezâret-i Celilesi Cânib-i Alisine

Devletlu Efendim Hazretleri,

Ravza-i Mutahhere-i Hazret-i Seyyidi'l-enbiyâ'da mevcut mahfaza-i izz ve ihtiram olan masâhif-i şerifenin muâyene ve septi-defter edildiği sırada, bir metro kırk santim tulünde ve seksen santim arzında ve otuz santim kalınlığında ve tahminen yüzelli kıyye sıkletinde, hattı-lahor ile muharrer bir aded kebir ve kelâm-ı kadimin, mahzenin bir tarafına atılmış ve yapraklarından bir haylisi yırtılmış olduğu halde, toz ve toprak içinde bulunduğu görülmüş ve buhârâ ahâlisinden olup, mücâvereten belde-i tayyibede mukim Hacı Masum Nemnegâni Efendi müracaatla kendisi san'at-ı teclide vâkıf ve ravza-i mutahhere-i hazret-i risâlet- penâhi'de bulunan fersude kelâm-ı kadim'lerin meccânen kendu tarafından ta'mir ve teclidine ma'al-iftihar tâlib ve râğub olduğundan bahisle, müsâde i'tasını i'fâde ederek keyfiyet Makam-ı âli-i meşihat celileden de reh-ini tasvip

buyrulması berayı imtihan mumaueyhe verilen muhtâcî tâ'mir masâhif-i şerifeyi matluba muvafık bir surette teclid ve islâh eylediği müşâhede olunması üzerine zikrolunan kebir kelâm-ı kadim harem-i saâdetin bâbü's-selâm cihetindeki köşede çadır etkisiyle tefrik edilen mahalda nizâret-i âcizânemizle mücellidi numâileyh mârifetiyle ve kemâl-ı dikkat ve itina ile noksan yaprakları i'mal ve ser-levhasındaki Sure-i Fâtiha ve Sure-i Bakara sayfalarında tarzı kâdime mutâbık surette tezyin ve suret-i mahsusada teclid ve kapları tecdid ettirmiş ve yine mucize-i bâhire-i hazret-i peygamberi olmak üzere hattı lâhori taklid edebilen Kaçgar ahâlisinden ve mücâvirinden Hacı Yusuf efendi ma'rifetiyle dört cüz miktarı noksanı tahrir ve ikmâl olunmuş ve iki aydan ziyade imtidâd eden bir müddet zarfında amelîyât-ı teclidiye ve tahririyesi hitâm bulan mezkur kelâm-ı kadim bu kere şehri recebi'l-müreccebin ikinci pencişembih günü akşam üzeri ikinci namazının edasını müteakip Ravza-i mutahhere-i hazret-i risâlet-penâhide re'si saâdet-hüdâyı nurâniyet intimâsına ve mevcut olan çifte rahlesi üzerine kemâl-ı tâ'zim ve tevkir ile vaz' olunarak, Şeyhü'l-harem ve muhafız atufetlu Osman Ferid Paşa hazretleri ve me'murin ve eşrâf ve sadatdan ve ahâli ve mücâvirinden bir cem'mi gafir hâzır oldukları ve hazırun hücre-i mu'attare-i hazret-i seyyidi kâinâta müteveccih bulundukları halde şeyhü'l-hutabâ vekili faziletli me'mun biri efendi hazretleri tarafından cümlemize farz-ı ayn olan temâdi'i ömrü şevket ve teâlî-i şekvetü satvet ve kâffe-i âvârızı keyniyeden bi-hürmeti'l-Kur'an mahfuziyet-i hazret-i hilâfet penâhi daa'vât-ı mafruzası kırâet ve ruhu bârigâh-ı hazret-i ahadiyyet kılınmağla, hâzrun bi-hulusi'l-bâl Emin hân olmuş olduklarının meal-mesâr arz ve beyânına ictisâr kılındı. Ol bapda emr'u fer-mân hazret-i menlehü'l-emrindir. fi 21 Temmuz 324"

Hazine-i Celile-i Hazret-i Nebevi

Hisâbâtına Me'mur

Mühür (Muammer İbn-i Şükrü)

Hazine-i Celile-i Hazret-i Nebevi

Hisâbâtına Me'mur

Mühür (Mehmed Ali ibn-i Mustafa)

Hazine-i Celile-i Hazret-i Nebevi

Hisâbâtına Me'mur

Mühür (Hilmi)

İncelenmesinden de anlaşılacağı üzere bu yazıda aşağıdaki hususlar ifâde edilmiştir:

1. Ravza-i Mutahhere'deki Kur'an-ı Kerim'lerin fihrist defterleri ile karşılaştırılarak kontrol edilmesi esnasında, bir metre kırk santim uzunluğunda, seksen santim eninde, otuz santim kalınlığında ve yaklaşık olarak yüzseksen kilo ağırlığında, lahor hattı ile yazılmış büyük ebâdda nâdide

bir Kur'an-ı Kerim'in, deponun bir tarafına atılmış ve yapraklarının bir haylisi yırtılmış vaziyette toz toprak altında olduğu tesbit edilmiştir.

2. Buharalı olup, Medine-i Münevvere'de ikâmet eden mücellit Hacı Masum Nemnegani efendinin, ciltçilik sanatına vâkıf olduğunu beyanla, ravza-i mutahhere'deki yıpranmış olan Kur'an-ı Kerim'lerin onarımını karşılıksız olarak yapmaya talip olduğu ve bu amaçla kendisine müsaade edilmesini istediği, isteğinin ilgililerce uygun görüldüğü belirtilmiştir.

3. Adı geçen mücellidin, yapılan sınav sonunda, söz konusu Kur'an-ı Kerim'leri onarip ciltlemeye muktedir olduğu müşahade edilmiş olduğundan bahisle, birinci maddede sözü geçen Kur'an-ı Kerim'in, harem-i şerif-i nebevi'nin babu's-selâm yönündeki köşesinde çadır etkisiyle ayrılan yerde, Medine'deki Özel Hey'et Denetiminde dikkat ve itina ile gözden geçirilerek noksan yaprakların i'nal edilip, Fâtîha ile Bakara Suresinin baş sayfasının eski şekline uygun olarak tezyin edildiği ve özel bir şekilde cilt ve kabinin yenilendiği belirtilmiştir.

4. Söz konusu Kur'an-ı Kerim'in eksik olan dört cüz miktarının, bir mucize olarak Medine'de bulunan ve lahor hattını taklit etmede yetenekli olan Kaşgarlı Hacı Yusuf efendi tarafından yazılmış olup, iki aydan fazla bir süre devam eden çalışma sonucu yazı, cilt ve onarım işinin bitirilmiş olduğu belirtilmiştir.

5. Onarım ve cildi tamamlanan bu Kur'an-ı Kerim'in, Recep ayının ikinci perşembe günü akşam üzeri, ikinci namazından sonra, ravza-i mutahhere'de peygamber efendimizin baş ucundaki çifte rahlesi üzerine ta'zimle konulduğu, bu esnada şeyhü'l-harem ve muhafız olan Osman Ferit Paşa ile me'murlar ve Medine halkından ve mücavirlerden ileri gelenlerin de hazır bulunduğu, bu arada padişaha yazıda belirtilen şekilde hayır dualarda bulunduğu, yapılan bu çalışmaların Evkaf Nezâretinin bilgileriyle emir ve iradelerine sunulduğu belirtilmiştir.

21/Temmuz/1324 Rumi (21 Temmuz 1980 M.) tarihinde Evkaf Nezâretine gönderilen bu yazının altında, o tarihte Medine'de Harem-i Şerif-i Nebevi hazinesinin hesap işlerini kontrol etmekle görevli üç kişilik Hey'etin Üyeleri olan Şükrü oğlu Muammer, Mustafa oğlu Mehmed Ali ve Hilmi'nin mühürleri bulunmaktadır.

Evkâf Nezâretine gelen bu yazının arka tarafındaki kayıtlardan, 21/Ağustos/1324 Rumi (21 Ağustos 1908 M.) tarihinde nezâret bünyesindeki masârifât idaresine havale edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Masârifât İdaresince de, konuya muttali olmak ve hacı Masum efendi ile hacı Yusuf efendinin takdir edilmeleri için, harem-i şerif-i nebevi şeyhliğine Bakanlıkça takdir yazısının yazılması önerilerek 2/Eylül/1324 Rumi (2 Eylül 1908 M.) tarihinde yazının İdare Meclisi'ne sunulmuş olduğunu, üzerindeki der-kenardan anlamaktayız. Masârifât İdaresi'nin, belirtilen hususu içeren der-kenarı altında, İdare Meclisi'nin bir der-kenarı yer almaktadır. Dokuz satırdan ibaret olan İdare Meclisi der-kenarında Masârifât İdaresince önerilen takdîr-nâmenin, Evkaf Nâzırının görüşüne bağlı olduğu, ancak Ravza-i Mutaahhere'deki onarılması gereken Kur'an-ı Kerim'lerin derhal onarılması için âcele edilmesi zımında yazı yazılması için evrakın yazışma kalemine havale edilmesinin uygun olacağı görüşü belirtilmiştir.

Harem-i Şerif Müdürlüğü'nün, Evkaf Nezâretine göndermiş olduğu 18/Safer/1327 H. (16 Şubat 1909 M.) tarihli (Belge 12) yazıda, Bakanlıkça sözü geçen mücellit ve hattatın takdir edilmeleri meyanında 15/Kânunı Evvel/1324 Rumi (15 Aralık 1980 M.) tarihinde bir yazı yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Sözü geçen nâdide Kur'an-ı Kerim'in onarım ve cildinde gayret gösteren mücellit ve hattâta, bizzat Bakanlık Makamınca takdîr-nâme yazılmış olması, Evkaf Nezâretinin ata yâdigârı eski eserlerle mukaddes emanetler ve Kur'an-ı Kerim'lerin onarım ve korunmasına ne denli itina gösterdiğini ve bu alanda karşılıksız hizmet etmeye talip olduğunu belirten san'atkârların hizmet aşkıyla konuya yakınlıklarını kanıtlamaktadır.